

Historische Praktijk III – Bachelorpaper
BA 3, opleiding geschiedenis UGent, 2017-2018

OPZET EN AFSPRAKEN

Ter afsluiting van de driejarige bacheloropleiding wordt aan de student Geschiedenis gevraagd een originele bachelorpaper te schrijven, waarin zij/hij bewijst een reeks algemene **wetenschappelijke vaardigheden** te beheersen.

In dit opleidingsonderdeel krijgt de student als opdracht een **reviewartikel van ca. 10.000 woorden** (excl. noten en literatuur) te schrijven, waarin rond een specifieke vraagstelling een kritische bespreking van de stand van het onderzoek wordt weergegeven. Zij/hij verricht hiertoe in eerste instantie literatuuronderzoek, maar gaat ook na welke bronnen voor een dergelijk onderzoek kunnen worden gebruikt en hoe die historisch-kritisch benaderd kunnen worden. De bedoeling is daarenboven dat de student er in slaagt in haar/zijn paper ook een aantal pistes voor verder onderzoek aan te wijzen. Bachelorpapers worden in het **Nederlands** geschreven. Voor inkomende Erasmusstudenten kan worden afgeweken van deze regel.

De bachelorpaper staat in principe volledig los van de **masterscriptie**, die in een volgend academiejaar geschreven dient te worden door die studenten die uiteindelijk ook kiezen voor een aansluitende masteropleiding Geschiedenis. Het is echter niet verboden, en wellicht zelfs aangewezen, in een dergelijke masterscriptie een onderwerp uit te werken waarvoor de in Historische Praktijk III opgebouwde literatuurbasis en bronnenheuristiek als vertrekpunt of ondersteuning kunnen dienen.

Alle **begeleiders** voor deze opdracht behoren tot het **professorencorps** van de opleiding of tot het assiterend en wetenschappelijk **personeel met doctoraat**. Zij staan aan het hoofd van **thematische groepen** – 25 in totaal – die elk **maximaal 10 studenten** kunnen opnemen. De begeleiding bestaat uit een **vijf- à zestal collectieve tutorials** (georganiseerd per groep), het opvragen van tussentijdse rapportages en individuele begeleiding en feedback. Daarnaast geeft de titularis van het opleidingsonderdeel HP III bij het begin van het academiejaar een **inleidende, plenaire les** over het schrijven van een wetenschappelijke tekst, plagiaat etc. Plaats en datum van deze les worden bij het begin van het academiejaar meegedeeld.

Bij de beoordeling van dit opleidingsonderdeel, dat een gewicht van **10 ECTS** heeft meegekregen, wordt **1/3** van de punten toegekend door de begeleider op basis van een **permanente evaluatie** (aanwezigheid en participatie bij de tutorials), en **2/3** op basis van een **periodieke evaluatie** (de eigenlijke paper en de mondelinge voorstelling daarvan in de examenperiode). De tekst wordt gelezen en beoordeeld door twee lezers: de begeleider en een commissaris die zich aanmeldt uit de bredere groep van het wetenschappelijk personeel van de opleiding. De resultaten behaald voor de bachelorpaper dienen geïnterpreteerd te worden als een niet-bindend studieadvies met het oog op het al dan niet aanvatten van een masteropleiding. **Doorslaggevend** om te kunnen slagen voor dit onderdeel zijn bovendien de 2/3 quoterings die aan de **eigenlijke paper** worden toegekend. Wie met andere woorden ‘mathematisch’ geslaagd is dankzij een goede score voor de permanente evaluatie, maar niet geslaagd is voor het eindproduct van deze oefening, zal geen slaagcijfer toegekend krijgen.

De **begeleiders** organiseren zelf de samenstelling van hun groep in functie van de belangstelling en de voorkennis van de studenten die zich bij hen kandidaat stellen. De datum of data waarop studenten bij hun potentiële begeleiders **informatie** kunnen inwinnen over de thematiek van een eventuele bachelorpaper, worden via de **Minerva-pagina** van HPIII meegedeeld. Het is ook op dat moment dat studenten concreet kunnen solliciteren naar een plaats in de groep van de desbetreffende begeleider. De **groepen worden afgesloten vóór de derde week van het academiejaar**. Elke student heeft per definitie recht op een onderwerp en de corresponderende begeleiding door een promotor. Indien in dat opzicht een probleem rijst, kan de titularis van HPIII bemiddelend optreden. Een begeleider zoeken buiten deze lijst is niet toegelaten.

De deadline voor indiening van de bachelorpaper in eerste zitting is vastgelegd op donderdag 3 mei 2018, 17.00u, voor indiening in tweede zitting op maandag 6 augustus 2018, 17.00u.

Studenten die vorig jaar al ingeschreven waren voor dit opleidingsonderdeel maar niet geslaagd waren, dienen zich net als de anderen opnieuw in te schrijven. Dat zij opnieuw een plaats vinden in de groep van hun begeleider van vorig academiejaar kan niet worden verzekerd. Bovendien dienen zij opnieuw de tutorialreeks te volgen. Er worden met andere woorden geen deelvrijstellingen voor de permanente evaluatie verleend.

Hierna volgt de lijst van voorstellen zoals die door de begeleiders zijn meegedeeld. Wie meer informatie wil kan zich wenden tot de begeleider van haar/zijn keuze. De volgorde is alfabetisch, volgens de naam van de hoofdbegeleiders die zich hebben aangemeld. Zoals men kan vaststellen **weerspiegelen de thema's de gediversifieerde onderzoeksdynamiek** die zich in de schoot van de Vakgroep Geschiedenis heeft ontwikkeld. **Een begeleider zoeken buiten deze lijst is niet toegelaten.**

Van de **Erasmusstudenten** die voor een semester of een jaar weg zijn uit Gent, wordt verwacht dat zij vanuit het buitenland hun onderzoek opstarten en via email participeren in het tutorialwerk. Dit vereist natuurlijk een weldoordachte keuze van hun onderwerp (waarover ook in de bibliotheken van hun gaststad voldoende literatuur terug te vinden moet zijn). Vandaar dat zij best tijdig informeren bij hun geprefereerde begeleider of die voor het buitenland haalbare thema's kan aanbieden. Erasmusstudenten kunnen al voor de start van het Gentse academiejaar tot een overeenkomst komen met een begeleider en genieten op die manier dus van een soort '**voorinschrijvingsrecht**'.

Aangezien het **mondelinge examen** volwaardig deel uitmaakt van de evaluatie, dienen ook Erasmusstudenten zich hiervoor aan te bieden. Indien zij zich hiervoor in eerste zitting niet naar Gent kunnen of wensen te begeven (dit examen kan voor hen overigens helemaal aan het einde van de zitting worden voorzien) leggen zij dit examen gewoon af in de tweede zitting. Begeleiders kunnen in dat geval wel ruim op voorhand, bij voorkeur al tijdens de eerste zitting, feedback geven bij een voorlopige versie van de paper om verrassingen in tweede zitting te vermijden.

Veel succes toegewenst, namens de opleiding Geschiedenis,
Jeroen Deploige, titularis

BEGELEIDERS EN THEMATA

1. Maria Conterno — *Geschiedenis van het Midden Oosten in de late Oudheid en de vroege Middeleeuwen*

Men kan de complexe dynamiek van de recente en hedendaagse geschiedenis van het Nabije Oosten niet helemaal begrijpen zonder te weten hoe de verscheiden ethnische, religieuze en politieke groepen in de loop van de eeuwen zich ontwikkelden en op elkaar inwerkten. Grieken, Romeinen, Perzen, Joden, Arabieren en Arameeërs; christenen, heidenen, zoroastriërs, manicheërs en moslims: zij woonden altijd naast elkaar, de machtsbalans veranderde voortdurend, en hun samenleven heeft een teken nagelaten op zijn culturen.

Dr. Conterno heeft een bijzondere interesse in de interreligieuze en interculturele wisselen in het Midden Oosten tijdens de late Oudheid en de vroege Middeleeuwen, en in de manier waarop contacten en conflicten worden weerspiegeld in de Griekse, Syrische en Arabische geschiedschrijving van die periode. Aan de student wordt gevraagd zich in een bepaalde episode of fenomeen te verdiepen, of om een diachronisch overzicht van een van de volgende thema's voor te stellen, op basis van een kritische terugblik op de meest relevante bibliografie.

Godsdienstgeschiedenis

- Theologische strijden: de grootste christologische controversen, de mono-energetische-monotheetische strijd, het iconoclisme, de interne strijd van de miaphysitische kerken, de sunni-shi'a scheiding, het moetazilisme
- Interreligieuze en interconfessionele contacten/conflicten: in het alledaagse leven; tussen overheden; christenen-moslims; christenen-christenen
- De opkomst van de Islam in de context van de Late Oudheid

Geschiedschrijving

- Vroege islamitische geschiedschrijving
- Genres en trends in de byzantijnse historiografie (voor en na 'Byzantium's Dark Ages'; kronieken en klassieke geschiedschrijving; late byzantijnse geschiedschrijvers)
- Banden tussen de Griekse, de Syrische en de Arabische historiografie

Interculturele uitwisseling

- Vertalingen, vertaalstromingen, vertalingscentra
- Byzantium en de islamitische wereld
- Syrische christenen als overbrengers van de Griekse cultuur naar de Islam

2. Els De Paermentier — *Schrift, bestuur en administratie: documentaire schriftpraktijken tijdens de middeleeuwen*

Vanaf de 12de eeuw maakte het administratieve verschriftelijkingsproces in Europa een ingrijpende transformatie door van een *ad hoc* naar een meer geroutineerde en geïnstitutionaliseerde praktijk. De kennis en toepassing van het schrift voor administratief-bestuurlijke doeleinden kende een spectaculaire groei en behoorde voortaan niet langer hoofdzakelijk toe aan de (hoge) clerus. In navolging van de Europese soevereine vorsten en

de grote monastieke en kerkelijke centra legden territoriale lekenvorsten en lokale leenheren hun (juridische) besluitvorming en afspraken steeds meer schriftelijk vast, en ontwikkelden hun eigen systeem voor het beheer van hun rechten, domeinen en bezittingen. Ook de stedelijke centra kenden vanaf de late 13de eeuw een uitbouw van hun bestuurlijke en rechterlijke apparaat, waarbij naast stadsklerken ook beroep werd gedaan op externe professionele scribenten. De tutorials concentreren zich voornamelijk rond de vragen welke impulsen ten grondslag lagen aan dit bureaucratiseringsproces, onder welke inhoudelijke en materiële vormen dit tot uiting kwam, en wat de voornaamste gevolgen waren op politiek, sociaal, economisch en cultureel vlak. De inleidende tutorial wordt opgebouwd rond de concepten 'pragmatische/praktische geletterdheid' en 'documentaire verschriftelijking'. Vervolgens zal, afhankelijk van de interesse en waar mogelijk in functie van de gekozen onderwerpen, dieper worden ingegaan op de context waarin verschillende types van documentaire bronnen (publieke en private akten, registers en cartularia, comptabiliteit...) zijn ontstaan, door wie, met welke functie en onder welke vorm ze werden geproduceerd, wat hun aandeel was binnen een samenleving die tot diep in de 13de eeuw nog sterk gebaseerd was op orale tradities, op welke manier en met welke bedoeling men zowel in religieuze en monastieke als in lekenmiddens het steeds aangroeiende archief ('het administratief-bestuurlijke geheugen') organiseerde en reorganiseerde, en welke bewaar- en consultatietechnieken daarbij werden gehanteerd. Studenten zullen de kans krijgen om in het verlengde van hun literatuurstudie in samenspraak met de docente een eerste verkenning te maken van het beschikbare bronnenmateriaal dat hen in staat zal stellen in het kader van een masterscriptie een concrete casus (o.b.v. een afgebakend bronnencorpus) uit te werken.

Thema's die tijdens de tutorials aan bod kunnen komen en die ter inspiratie kunnen dienen voor een onderzoeksonderwerp:

- het ontstaan en de werking van kerkelijke en wereldlijke kanselarijen en lekenadministraties, stedelijke administraties en notariaten, financiële/fiscale administraties, ... ;
- de organisatie en consultatie van een bestuurlijk geheugen: archiefvorming en –beheer;
- opleiding, taakverdeling en mobiliteit van klerken, scribenten en kanselarijmedewerkers;
- taal- en tekstuele aspecten: ars dictaminis en formulierboeken, discours, de overgang van Latijn naar volkstaal;
- materialiteit van documentaire bronnen: van geposeerd naar cursiefschrift, gebruik van grafische en decoratieve elementen, valideringstekens en -vormen, zegelpraktijken, lay-out, formaat, beschrijfstof, ...;
- schrift en identiteitsvorming, schrift en macht;
- kennisuitwisseling en netwerking tussen administratieve schrijf- en schriftcentra in West-Europa;
- genderstudie naar de representativiteit van vrouwen in documentaire bronnen;
- vervalsingspraktijken;
- perceptie en receptie van diplomatische stukken (oorkonden) in narratieve bronnen;
- aspecten van oraliteit en performance in documentaire bronnen;
- methodologische aspecten van het onderzoek naar documentaire bronnen, zin en onzin van digitale ontwikkelingen binnen het vakgebied;

Eigen voorstellen zijn altijd welkom.

3. Jeroen Deploige – *Collectieve identiteiten, herinneringen en solidariteiten. Processen van gemeenschapsvorming in de volle middeleeuwen*

Onze samenleving vandaag de dag wordt heel sterk getypeerd, zo wordt althans vaak gesteld, door een doorgedreven individualisme. In de middeleeuwen daarentegen, werd het 'individu' eerst en vooral als een deel van een groep beschouwd: een orde, een religieuze gemeenschap, een stand, een gezworen commune, een stad, een familie, een gilde, een broederschap, een 'natie', een religie, een werelddeel... Religieuze, sociaal-economische, emancipatorische... idealen werden vooral vanuit collectiviteiten nagestreefd. De volle middeleeuwen, met hun gekende socioculturele dynamiek, hebben bovendien de opkomst van heel wat nieuwe religieuze en maatschappelijke groepen gekend. Gemeenschapsvorming vormde dus een erg belangrijk gegeven en werd gestimuleerd door het ontwikkelen van een collectieve identiteit, door een gemeenschappelijke herinneringscultuur met grote aandacht voor het sociale geheugen, door het ritueel bekrachtigen van solidariteiten, door het lezen van dezelfde teksten, door gedeelde visuele ervaringen en omgang met materiële cultuur... Die gemeenschapsvorming, gebaseerd op een duidelijk beeld en bewustzijn van de eigen groep, impliceerde echter meteen ook een sterke benadrukking van, en vaak zelfs afzetting tegen, de Ander (nl. groepen behorend tot een andere religieuze orde, godsdienstige overtuiging, streek, sociale klasse...).

Vertrekkend vanuit de gezamenlijke lectuur van enkele toonaangevende artikelen zullen papers geschreven kunnen worden die het (zelf)beeld van een specifieke groep uit de hoogmiddeleeuwse samenleving onderzoeken. Tijdens de tutorials wordt vervolgens ook sterk de nadruk gelegd op interdisciplinaire benaderingen in het onderzoek naar deze thematiek.

Thema's voor papers kunnen zeer divers zijn. Enkele voorbeelden:

- nieuwe stedelijk groepen en hun gedragsrepertoires;
- kluizenaressen als geïsoleerde individuen of als vaandeldraagsters van een nieuwe breed verspreide spiritualiteit?;
- de opkomst van broedersschappen;
- leescultuur en groepsvorming in religieuze gemeenschappen;
- taalgebruik in de vorming van gemeenschappen;
- het hiërarchische denken in de theologische en sociale theorieën uit de middeleeuwen;
- de rol van geheugen en herdenking in processen van gemeenschapsvorming;
- de problemen die nieuwe religieuze bewegingen kenden bij het bewaren van de cohesie na het overlijden van hun stichter;
- de ontwikkeling van de vroegste nationale identiteiten in West-Europa (bvb. hoe werden Vlaamse migranten in Engeland gepercipieerd);
- religieus geïnspireerde vijandbeelden (joden, moslims, ketters...);
- problematische relaties tussen monastieke gemeenschappen en leken;
- patroonheiligen als garanten van het religieuze en/of civiele gemeenschapsgevoel;
- ritueel en sociale identiteit;

- hoe percipieerden westerlingen 'Europa' tijdens de middeleeuwen?;
- de rol van ruimte in de manifestatie van collectieve identiteit;
- arbeid als een verbindende factor in groepssolidariteiten...

4. Isabelle Devos — *Welvaart en welzijn sinds de vroegmoderne tijd*

Historici maken de laatste decennia bij het onderzoek naar de levensstandaard steeds meer gebruik van demografische en antropometrische gegevens zoals levensverwachting, kindersterfte, lichaamslengte enz.. Dergelijke indicatoren geven namelijk nieuwe, en in vele gevallen zelfs andere antwoorden op onderzoeksvragen die via traditionele methoden en brongegevens (zoals lonen en prijzen) niet of slechts gedeeltelijk kunnen worden beantwoord. Zo weten we ondertussen dat de aanvangsfase van de industrialisatie gepaard ging met economische groei, maar zeker niet met een verbetering van de gezondheidstoestand. Anderzijds zijn er heel wat historische (en recente) voorbeelden van bevolkingsgroepen met een laag gemiddeld inkomen en een relatief hoge levensduur. Onderzoek naar de gezondheid van de bevolking, gebaseerd op demografische en biomedische inzichten, is dus van cruciaal belang voor ons inzicht in de ontwikkeling van de levenskwaliteit in het verleden.

In deze onderzoeksgroep doen we onderzoek over onderwerpen waarbij gezondheid en/of een fysiek aspect van het lichaam centraal staat. Er zijn drie verschillende benaderingen mogelijk:

1. *Health & wealth*. Je focust je op de ongelijkheid tegenover de dood zoals genderverschillen in sterfte, professionele verschillen, residentiële verschillen, regionale verschillen.... Je gaat na hoe ongelijkheid en sterfte/gezondheid met elkaar gerelateerd zijn.
2. *Changing bodies*. Je onderzoekt de historische ontwikkeling aan de hand van antropometrische indicatoren zoals lichaamslengte, geboortegewicht, lichaamsgewicht, menarche, menopauze enz. Je bestudeert de betekenis van dergelijke gezondheidsindicatoren voor ons begrip van de levensstandaard en analyseert de relatie met determinanten zoals voeding, hygiëne, arbeid, genetische aspecten enz.
3. *NoBody's perfect*. Je gaat na hoe men in het verleden omging met fysieke afwijkingen van het lichaam zoals doofheid, blindheid, onvruchtbaarheid... Je onderzoekt de omvang van de dergelijke fenomenen en de mentaliteit van de maatschappij ten opzichte van mensen met een fysieke beperking. Welke mogelijkheden waren er? Welk beeld vormden de tijdgenoten zich van hen? En kunnen we daar bepaalde veranderingen in traceren?

5. Bruno De Wever — *Nationalisme en communicatie*

Het aan de bestuurswetenschapper Benedict Anderson ontleende begrip *Imagined communities* (1983) is wijd verbreid in het nationalisme-onderzoek. Naties worden door nationalistengonstrueerd en nestelen zich in de verbeelding van mensen die zichzelf zien als leden van een nationale gemeenschap. Communicatie is in dit proces essentieel. Anderson beschouwde de massificatie van het gedrukte woord (*print-capitalism*) als de belangrijkste oorzaak van natievorming. Al dertig jaar eerder stelde de socioloog Karl W.

Deutsch dat sociale communicatie in het hart zit van natievorming (*Nationalism and Social Communication*, 1953).

Maar hoe worden nationale identiteiten geconstrueerd in discoursen? Welke onderwerpen en welke discursieve strategieën worden aangewend om enerzijds nationale samenhang en anderzijds nationale verschillen te construeren? In welke mate zijn deze discursieve strategieën onderhevig aan historische verandering? Welke gelijkenissen en verschillen zijn er op dit vlak tussen de 19de eeuwse *Age of Nationalism* en onze hedendaagse wereld van gemondialiseerde communicatie. Heeft de ontwikkeling van nieuwe media impact op de inhoud en de vorm van nationale discoursen?

Alle onderzoeksvoorstellen die nationalisme en communicatie met elkaar verbinden zijn welkom.

6. Jan Dumolyn — *Arm en rijk in de middeleeuwse stad (Vlaanderen en Brabant)*

De middeleeuwse stad stelde zichzelf ideologisch voor als een eenheidsgemeenschap waarin het algemeen belang primeerde maar werd in werkelijkheid doorsneden door diepe sociaal-economische en politiek-juridische tegenstellingen. Een kleine top laag beheerste het maatschappelijke leven, al dan niet met de steun van de corporatieve middenklassen van ambachtsmeesters, terwijl de grote meerderheid van de bevolking vaak op de rand van het subsistentieniveau leefde.

In deze module kunnen thema's aan bod komen zoals stedelijke elitegroepen, ambachten, economische uitbuiting, sociale opstanden, armoede en armenzorg, marginaliseringsprocessen, sociale uitsluiting, prostitutie, bedelarij, criminaliteit etc. Kortom, alle schakeringen van het kleurrijke maar vaak ook bikkelharde leven in de bloeiende steden en stadjes van het graafschap Vlaanderen en het hertogdom Brabant tussen de twaalfde en de vijftiende eeuw.

7. Erika Graham-Goering en Jim van der Meulen — *Oorlog en Samenleving in de Late Middeleeuwen*

Geweld—evenals de levenswijzen en identiteiten die eraan verbonden waren—had een heel andere sociale en culturele betekenis in het Europa van de 13e-15e eeuw dan vandaag de dag. De invloed van oorlogsvoering valt waar te nemen doorheen de verschillende lagen van de middeleeuwse samenleving en tijdgenoten reageerden op uiteenlopende wijzen op de conflicten waar zij zelf in meevochten, waar ze getuige van waren, waar ze enkel van hadden gehoord of zelfs conflicten die zij zich alleen inbeeldden. Deze module stelt studenten evenzeer in staat om de praktijk als de conceptualisering van de laatmiddeleeuwse krijgsbedrijf te verkennen, zowel op het niveau van het individu als wat betreft bredere tendensen in de samenleving. Daarbij wordt het historische perspectief gecombineerd met huidige trends in het debat van sociaal-politieke historici gespecialiseerd in deze periode.

Thema's die zullen worden behandeld in de tutorials en de basis kunnen vormen voor een onderzoek, maar waar in overleg ook van afgeweken kan worden:

- middeleeuwse 'historiografie' van de Honderdjarige Oorlog
- vrouwen en oorlog (als leiders, deelnemers, symbolische figuren, slachtoffers, etc.)

- ridderlijkheid, reputatie en de adel
- de vorming van nationale/collectieve identiteiten in oorlogstijd
- feodalisme en militaire dienst: monsterring van troepen
- (betwiste) legitimiteit van vorsten/heren
- koningschap in oorlogstijd (inclusief de kwestie van verschillende masculinities)
- bellum iustum: het concept 'just war' en andere theorieën over militair beleid
- opstanden/onrechtmatig geweld/oorlogen tussen heren buiten het bereik van de staat

Studenten zijn tijdens hun persoonlijke project vrij om in te gaan op een specifieke casus, persoon of bron (bijvoorbeeld de Peasants' Revolt van 1381, de figuur Jeanne d'Arc of de kronieken van Jean Froissart), of op een specifieke kwestie of vraag (zoals de positie van weerloze/niet meevechtende lieden of de mate waarin het correct is om in deze periode al van 'burgeroorlogen' te spreken).

8. **Andy Hilkens** — *Christenen in het Midden-Oosten en de Kaukasus (tot ong. 1500)*

In het laatantieke en middeleeuwse Midden-Oosten en de Kaukasus leefden christenen samen met onder meer joden, zoroastriërs en vanaf de zevende eeuw ook moslims. Ondanks hun gedeelde geloof in God en culturele bagage (vb. Bijbelse en pseudepigrafische teksten en kerkvaders) vormden deze christenen geen homogeen blok. De oecumenische concilies van Efese en Chalcedon creëerden grote kloven tussen die christenen die de versie van het christendom die als orthodox werd beschouwd door de Oost-Romeinse/Byzantijnse keizer (melkieten), die christenen die in navolging van Theodoretus van Cyrrihus (en deels ook Nestorianus van Konstantinopel) de menselijkheid van Christus benadrukten en de christenen die de nadruk legden op de goddelijkheid van Christus (monofysieten of miafysieten). Zelfs deze groepen waren niet altijd homogeen. Zo waren er belangrijke miafysitische bewegingen in Syrië en Turkije (de Syrisch Orthodoxen), in Armenië en in Egypte, elk met hun eigen literatuur, liturgische taal (respectievelijk Klassiek Syrisch, Armeens en Koptisch) en kerkelijke structuren. Ondanks hun verschillen kwamen al deze christelijke gemeenschappen continu met elkaar in contact, waaruit interculturele uitwisselingen voortvloeiden. Vanaf de Kruistochten kwamen deze "inheemse" Christenen daarbovenop nog eens in contact met West-Europeanen en hun lange Latijnse literaire, liturgische en monastieke tradities. Het zal dan ook niet verbazen dat de rijke vertaalcultuur een logisch gevolg was van deze uitwisselingen. Zo vertaalden Armeense christenen in het twaalfde-eeuwse koninkrijk Cilicië – in samenwerking met clerici die de brontaal machtig waren – Griekse, Syrische en Latijnse historiografische en hagiografische literatuur.

Gezien de rijke geschiedenis van het christelijke oosten en grote verscheidenheid aan tradities, talen en culturen (Grieks, Syrisch, Armeens, Koptisch, Arabisch, Latijn) heeft de student een brede keuze aan onderzoeksonderwerpen, afhankelijk van zijn/haar interesses. Op verzoek kan meer uitgebreide toelichting bij de onderwerpen worden gegeven. Andere onderwerpen zijn uiteraard mogelijk, in overleg.

Historisch

- De christianisering van Armenië
- Mesrop Mashtots en de creatie van het Armeense alfabet
- Armenië tussen Rome en Perzië (bv. slag by Avarayr in 451)

- Armeense of Syrisch Orthodoxe Christenen onder islamitische heerschappij
- Byzantijns-Armeense relaties (op religieus of politiek vlak)
- Armeniërs en de Seldsoekse Turken
- Armeniërs en de Mongolen
- Een theologische controverse (bv. monotheïsme, iconoclasme)
- Een “ketterij” (bv. Manicheïsme in Egypte, Noord-Afrika of Azië)
- Magische teksten of amulettisch gebruik van bijbel- of apocriefe teksten
- Syrisch of Egyptisch monnikendom
- Alexius I Comnenus en de eerste kruistocht
- Het Cilicische koninkrijk van Armenië (1199-1375)
- De Syrische Kerk van het Oosten in Centraal-Azië

Literair-historisch

- Syrische, Armeense of Koptische geschiedschrijving en hagiografie
- banden tussen Griekse en Syrische geschiedschrijving
- etnografische elementen in Griekse, Syrische of Armeense geschiedschrijving
- Heresiologie (Epiphanius van Salamis, Irenaeus van Lyon, ...)
- Byzantijnse militaire literatuur
- Wetenschappelijke literatuur (geografie, astronomie, ...), transmissie van Grieks naar Syrisch, Armeens, Arabisch, ...
- vertalingen en vertaalprojecten
- visies van Syrische auteurs op joden en het jodendom
- Oosters christelijke kennis van de Ilias en de Odyssee
- de legende van koning Abgar en Jezus (Grieks, Armeens, Syrisch)
- Legendarische tradities over Alexander de Grote (de Alexanderroman, in christelijke historiografie)

9. **Thijs Lambrecht** – *De organisatie van zorg voor kwetsbare groepen in Europa, c. 1300 – c. 1800*

Het Europa van vandaag wordt gekenmerkt door een aantal opvallende verschillen in de organisatie van zorg voor sociaal-economisch kwetsbare groepen in de samenleving. Terwijl in de landen grenzend aan de Middellandse Zee de familie nog steeds een belangrijke rol speelt als zorgverstrekker, wordt het Noordzeegebied gekenmerkt door een meer geïnstitutionaliseerde aanpak. Deze verschillen vinden o.a. hun weerslag in het aantal ouderen dat is opgenomen in zorginstellingen. Onderzoek toont aan dat deze regionale verschillen in de organisatie van zorg voor kwetsbare groepen minstens een half millennium oud zijn. De manier waarop samenlevingen tijdens de pre-industriële periode kwetsbare groepen (wezen, ouderen, zieken, werklozen enzovoort) beschermden (of net niet !) en welke formele en informele organisatievormen daarvoor in het leven werden geroepen vormen het onderwerp van deze module. In deze module worden de historische wortels van de verschillen in de toegang en de organisatie van zorg voor kwetsbare groepen onderzocht en hun relatie tot de bredere politieke, sociale, economische en demografische structuren. Comparatief en internationaal onderzoek worden aangemoedigd. Studenten kunnen opteren voor een thematische (bv. studie over hospitalen, kerkelijke en private liefdadigheid, armendissen, ouderenzorg, tolerantie t.a.v. bedelarij etc.), chronologische (bv. laatmiddeleeuwse crisis, Reformatie, industrialisering etc.) of geografische (bv. vergelijking

stad-platteland, Vlaanderen-Brabant, Frankrijk-Engeland, Noord- en Zuid-Europa etc.) invalshoek. Ook vergelijkend onderzoek met niet-Europese samenlevingen behoort tot de mogelijkheden (bv. Islamitische waqf). Eigen voorstellen en suggesties zijn welkom.

10. Michael Limberger — *Europa en de wereld in de vroegmoderne tijd*

Met de maritieme expansie die in de vijftiende eeuw van start gaat kwamen er rond 1500 nieuwe interacties tussen Europa en de andere betroffene werelddelen. Dit betrof bepaalde delen van Afrika, Amerika, Azië, de gebieden waar Europeanen als handelaars, veroveraars of kolonisatoren actief waren onmiddellijk, maar daarboven veranderde het de economische, politieke en culturele verhoudingen in de verschillende werelddelen en hun verhoudingen onderling diepgaand. Het onderzoeksgebied van de Europese expansiegeschiedenis heeft in de laatste jaren grondige veranderingen ondergaan. Van een koloniale geschiedenis is zij geëvolueerd naar een globale interactiegeschiedenis waarin acteurs langs beide kanten betrokken waren in diverse interacties, negotiaties en confrontaties, en waar in de diverse contactzones als consequentie van deze interacties allerhande uitwisselingsprocessen en hybride mengculturen ontstonden. In dit tutorial is het de bedoeling de historiografie rond verschillende aspecten van de geschiedenis van de interacties tussen Europa en de rest van de wereld in de vroegmoderne tijd uit te diepen. Mogelijke onderwerpen kunnen de wederzijdse perceptie of beeldvorming, vormen van contact en interactie en het tot stand komen van interculturele samenlevingen omvatten. Het vertrekpunt is een selectie van theoretische literatuur rond dit thema, in vervolg zullen individuele onderwerpen uitgewerkt worden.

Zie hieromtrent bv. het dossier – Histoire mondiale, histoire globale, histoire connectée... waarin een aantal recente studies besproken worden (http://www.nonfiction.fr/article-6123-dossier__histoire_mondiale_histoire_globale_histoire_connectee.htm).

11. Micol Long — *Cultural history of the High Middle Ages, Medievalism*

A bachelor paper may offer an historiographical surveys of notions relating to the cultural history of high medieval Western Europe. Such surveys can focus on debates such as the ones on the "renaissance of the twelfth century", or the "discovery of the individual in the twelfth century" or analyze the development, reception and evolution of historiographical notions such as, for example, "textual community". Students may also undertake a survey of the evolution in the scholarly approaches to a specific theme relating to the cultural history of high medieval Western Europe, for example medieval education or homosexuality in the Middle Ages.

Furthermore, a paper can analyse the representation of the Middle Ages (or of a specific aspect of the Middle Ages) in a movie, novel, role-playing game or videogame.

Finally, depending on the languages mastered by the student, students may analyze a specific aspect of a short medieval text (just to give an example, "the use of military metaphors in Peter Abelard's History of my misfortunes").

Students are welcome to make suggestions of their own!

Noot: de begeleiding van deze papers zal in het Engels gebeuren; de paper zelf dient in het Nederlands te worden geschreven en zal dus in samenwerking met een andere collega worden beoordeeld.

12. Erik Thoen — *Brood op de plank. Verschillen inzake leven en werken op het platteland van de Middeleeuwen tot de negentiende (en twintigste) eeuw*

Het dagelijks leven van de gewone man, waarop de bachelorpapers zich focussen, werd door diverse aspecten bepaald. Papers zijn mogelijk op diverse deelterreinen van dit onderwerp en we vermelden de voornaamste.

Vooreerst zijn er de *werkomstandigheden*. Hoe verwierf men in de regel zijn inkomen? In de eerste plaats waren de werkomstandigheden van de meerderheid van de bevolking het gevolg van de maatschappij-organisatie: hoe werkten de mensen samen? Wie bepaalde welk soort arbeid werd uitgevoerd en tegen welke verloning? Die werkomstandigheden waren vroeger heel regionaal bepaald. Pas geleidelijk zijn steeds meer globale invloeden van belang geworden. Interessante bachelorpapers kunnen gemaakt worden over regionale vergelijkingen tussen regio's (vb. Kempen vergelijken met het oude graafschap Vlaanderen, Holland, delen van andere landen). Dit kan zowel ten dele kwantitatief (lonen) als kwalitatief (arbeidsstructuren) worden behandeld. Ook de rol van zgn. proto-industriële activiteiten (vooral textielbewerking die binnen het gezin werd uitgeoefend) is van belang.

Daarnaast was ook de *voeding* van belang. Ook (vergelijkende) voedingsstudies passen in dit schema.

Het inkomen van de gewone man werd in het verleden ook mee bepaald door groepen die de touwtjes in handen hadden: adel, overheden, abdijen, grondbezitters. Hoe deze groepen hun inkomen organiseerden en hoe zij mee het leven en inkomen bepaalden (in technische termen: *property structures*) is al in heel wat studies beschreven maar nog weinig in een vergelijkende context behandeld. Ook hierover zijn papers te schrijven. Dit deelonderwerp kan worden behandeld voor alle perioden, zelfs tot in de twintigste eeuw toe. Zo kunnen we de bouwpolitiek van de centrale overheid vanaf de jaren 1950 erbij rekenen.

Uiteraard speelde ook het *leefmilieu* een rol in de leefwereld van de mensen in het verleden: de evolutie van het klimaat, de manier waarop de mens zich probeerde te wapenen tegen natuurlijke calamiteiten, de milieuproblemen die de mens zichzelf op de hals joeg: ook die milieuaspecten kunnen op regionaal-vergelijkend vlak worden behandeld in papers.

Tenslotte is ook de evolutie van de *techniek* mee van belang geweest voor arbeid en inkomen. Zo was er een geleidelijke evolutie van de landbouwtechniek en van de nabewerkingen van landbouwproducten (maaltechnieken bijvoorbeeld).

13. Jetze Touber en Steven Vanden Broecke — *Piskijkers en zielenknijpers: medische cultuur in de vroegmoderne tijd*

De geneeskunde van vóór de industriële periode heeft geen goede pers. Zolang aan basale hygiëne geen aandacht werd besteed, was men overgeleverd aan infecties en had de medische beroepsgroep het nakijken. Toch is de gezondheidszorg van de vroegmoderne tijd

beslist geen statisch en uniform gegeven. Er was een grote variëteit aan aanbieders op de 'medische markt', van gebedsgenezers, via keisnijders, tot academisch geschoolde *doctores medicinae*. Grote uitbraken van besmettelijke ziektes zoals de pest en syfilis maakten dat overheden zich actief mengden in de organisatie van de gezondheidszorg. En aan de universiteiten waren de medische faculteiten volop in ontwikkeling. Academisch geschoolde medici waren niet alleen actief in de theorievorming over pathologie en anatomie. Zij speelden ook een centrale rol in vernieuwingen in de natuurstudie en de filosofie.

De docenten van deze werkgroep houden zich vooral bezig met de intellectuele ontwikkelingen in de medische cultuur: hoe medici zich mengden in debatten over de mens, de natuur, en de cultuur, inclusief oudheden en exotica. Maar studenten krijgen de gelegenheid zich te verdiepen in de medische cultuur in de volle breedte: sociale, institutionele en intellectuele zaken. In de werkgroep bestuderen we representatieve publicaties, om grip te krijgen op mogelijke benaderingen van de geschiedenis van de medische cultuur. Daarbij is ruime aandacht voor de relevante primaire bronnen voor dergelijk onderzoek, voor heuristiek en bronkritiek.

Thema's die aan de orde (kunnen) komen, zijn:

- Patiënt op de medische markt: Naar wie stapte de patiënt toe? Wie bepaalde wat voor remedies werden geprobeerd? Wat waren de doorslaggevende criteria?
- Institutionalisering: Hoe verhielden academische geneeskunde, farmacie, chirurgie, en andere specialisaties zich tot elkaar? Verschoven specialisaties in de loop van de vroegmoderne tijd binnen de hiërarchie van medische beroepsgroepen, en zo ja, hoe voltrokken dergelijke verschuivingen zich?
- Theorie van de medische geschiedenis: Kunnen we de lange-termijn ontwikkeling van de geneeskunde als discipline, met haar sterk bestuurlijk-institutionele verankering, beter begrijpen vanuit een model als de 'biopolitiek' van Michel Foucault?
- Ideeën over ziekte en genezing: Welke modellen waren beschikbaar om lichaamsdelen, lichaamsfuncties, en lichamelijke aandoeningen te begrijpen? Hoe ontwikkelden deze zich en wie droeg hiertoe bij?
- Lichaam en geest: Hoe verhielden materiële en spirituele aspecten zich in de duiding van het menselijke welzijn? Welke rol hadden dampen, geesten, geest, ziel en demonen in de huishouding van het welbevinden? Wanneer waren de hoogtijdagen van de demonologie en hoe valt deze te plaatsen in de intellectuele geschiedenis van Europa?
- Het lichaam en de sterren: Als het vroegmoderne lichaam werd geconceptualiseerd in een schema van vier lichaamssappen en vier temperamenten, hoe verhiel dit zich tot de hemellichamen en de invloed die daarvan werd geacht uit te gaan?
- Het lichaam en gender: Hoe werden sekse en seksualiteit in de vroegmoderne tijd geconceptualiseerd, en hoe uitte zich dit in vertogen over lichamelijkeheid? Welke concepten van genderverschillen en -constructies zijn bruikbaar om de gegenderde vroegmoderniteit te begrijpen?
- Medici en de Wetenschappelijke Revolutie: hoe waren medici betrokken bij bredere wetenschappelijke ontwikkelingen, door zich te mengen in discussies over bijvoorbeeld de structuur van de kosmos, biologie, aardwetenschappen?
- Medici en hun verzamelingen: Medici zijn prominent vertegenwoordigd in het vroegmoderne 'collectionisme', een neiging om voorwerpen te verzamelen, te classificeren en te documenteren. Daarbij gaat het niet alleen om medische preparaten en instrumenten, maar ook om flora, fauna, mineralen, oudheden, kunst, exotica, en andere zaken. Welke

plaats heeft dit collectionisme in de intellectuele geschiedenis, en wat was de rol die medici hierin hebben gespeeld?

14. Anne-Laure Van Bruaene — *Religieuze hervorming en collectieve identiteiten, 1400-1700*

In de populaire beeldvorming wordt de (protestantse) Reformatie in de zestiende eeuw nog steeds gekoppeld aan de doorbraak van de moderniteit. Historici zijn de laatste dertig jaar echter op zoek gegaan naar alternatieve verhalen. Vooral het succes van een meer antropologische benadering van religie, waarbij de ervaringen en praktijken van gewone mensen *au sérieux* worden genomen, heeft hieraan bijgedragen. De belangrijkste verwezenlijkingen van de recente historiografie zijn

1. Het in vraag stellen van de geïnstitutionaliseerde breuklijn tussen middeleeuwen en vroegmoderne tijd
2. Het inruilen van een *top-down* benadering (Kerk en Staat) door een *bottom-up* benadering (*agency* van gewone leken) waardoor veeleer dan het ideaal de praktijk wordt bestudeerd
3. Het valoriseren van nieuwe bronnen met een bijzondere aandacht voor de materiële en visuele cultuur

De deelnemers aan deze HP3-werkgroep worden verwacht internationaal comparatief literatuuronderzoek te doen naar religieuze fenomenen in de periode van 1400 tot 1700. De nadruk ligt op de invloed van religie op de vorming van collectieve identiteiten en de rol daarin van specifieke media of rituele praktijken. We kijken daarbij naar breuken en continuïteiten en naar regionale en lokale variaties. Studenten kunnen desgewenst toewerken naar een specifieke casus (met betrekking tot de Nederlanden) die het voorwerp kan worden van een masterscriptie.

Mogelijke onderwerpen:

- Onderzoek naar het gebruik van verschillende media in religieuze communicatie: preken, gedrukte boeken en prenten, toneel, mirakels, relikwieën en cultusobjecten...
- Onderzoek naar investeringen in religieuze materiële cultuur door leken: grafcultuur, patronage van kapellen, altaartafels en sacramentshuizen, devotionele objecten in een private context (huisaltaren, rozenkransen, gebedsnoten, Andachtsbilder)...
- Onderzoek naar het gebruik en de inrichting van religieuze ruimtes: (on)gepast gedrag van leken in kerken, iconoclasmе, restauratie en herinrichting van kerken door protestanten en katholieken...
- Onderzoek naar religieuze gemeenschapsvorming: parochies en wijken, religieuze broederschappen, conventikels en bijbelleesgroepen, de anabaptisten als groep buiten de samenleving...
- Onderzoek naar de rol van de clerus in lokale gemeenschappen: parochiepastoors, predikanten, bedelorden, rondreizende prekers...
- Onderzoek naar religieuze beeldvorming en stigmatisering: antiklerikalisme, religieuze (in)tolerantie...
- Onderzoek naar de impact van religie op veranderende mentaliteiten en percepties: veranderde emoties, nieuwe noties over het lichaam en over beschaafd gedrag, nieuwe noties van tijd en ruimte...

- Onderzoek naar de relatie tussen stedelijke en religieuze identiteit: heiligenverering en mirakels in de stad, religieuze processies, 'calvinistische republieken', rederijkers en jezuïeten als vertolkers van een stedelijke religieuze identiteit...
- Onderzoek naar de verwevenheid tussen religie en politiek rond 1600: ballingschap en migratie, politiek en religieus activisme, irenisme...
- Onderzoek naar het verband tussen religieuze en wereldlijke herinnering: memoriecultussen, katholieke en protestantse kronieken, de herinnering van de godsdienstoorlogen, het ontstaan van de confessionele geschiedschrijving...
- Onderzoek naar de validiteit van de breuklijn 1520 aan de hand van kwantitatieve parameters

Er is ruimte voor eigen voorstellen die aansluiten bij de bredere problematiek.

15. Steven Vanderputten — *Hervormingen in de centrale middeleeuwen*

Hervormingen worden in de studie van het Westerse kloosterwezen tussen circa 800 en 1200 steevast gebruikt om een cyclisch verhaal van bloei en verval te vertellen. In dat verhaal worden vele decennia, soms zelfs eeuwen van haast onmerkbare verandering afgewisseld door kritieke momenten van geestelijk of materieel verval, en de interventie van een charismatische, meestal externe leidersfiguur. Die leidersfiguren horen toe aan zogenaamde 'hervormingsbewegingen', ideologische consortia die samenwerken met de groten der aarde om het kloosterwezen opnieuw vorm te geven.

Dit beeld is in de afgelopen twee decennia grondig bijgesteld. Onderzoek naar de aard en agency van 'hervormingsbewegingen', het leiderschap van 'hervormers', de oorzaken en effecten van hervormingen op lokaal niveau, en vooral ook de representatie van hervormingen in eigentijdse en latere commentaren heeft het debat fundamenteel herschikt. In deze module zullen de ideologische en andere grondslagen van de oude kijk op hervormingen besproken worden, net als de implicaties van de nieuwe zienswijze op ons begrip van het middeleeuwse kloosterwezen. Studenten kunnen voor hun individuele paper een keuze maken tussen specifieke 'hervormingsbewegingen' (Benedictus van Aniane, Gorze, Cluny, Hirsau, hervormingen in vrouwenmilieus) of deelaspecten van het thema.

16. Geert Van Goethem — *International or Inter-national. Methods, practices, ideas and ideologies of International Non Governmental Organizations (INGO's)*

Buitenlands beleid is niet enkel een zaak van nationale regeringen. Vanaf het midden van de 19e eeuw zien we de opkomst van een internationale civil society met INGO's die zelf actief een eigen buitenlands beleid gaan ontwikkelen, maar die ook gaan proberen om het beleid van regeringen en Intergovernmental Organizations (IGO's) te beïnvloeden. De maatschappelijke thema's waarrond deze organisaties werken zijn dan ook grensoverschrijdend en vragen zowel coördinatie als informatie-uitwisseling tussen nationaal opererende actoren op het vlak van internationale agendasetting en transnationale actie. Het gaat hier om klassieke thema's als arbeid, vrede, vrouwen, mensenrechten, milieu, holebi, tot meer recente fenomenen zoals basisinkomen.

Sinds in 1839 de Anti-Slavery International werd opgericht, zijn de INGO's exponentieel in aantal toegenomen. In totaal zijn er vandaag naar schatting zo'n 60.000 actief, wat wijst op het belang van deze steeds groeiende internationale civil society.

INGO's zijn in regel koepelorganisaties van NGO's. Hun leden zijn dus geen individuen, maar organisaties. Het zijn vaak reuzen met miljoenen leden maar organisatorisch en budgettair zijn het dikwijls dwergen. Dit betekent dat er vaak spanningen zijn tussen het nationale en het internationale niveau.

De centrale vraag die we ons daarom stellen is of en hoe dergelijke INGO's er al dan niet in slagen om nationale belangen en tegenstellingen te overstijgen en een daadwerkelijk internationalistische praktijk te ontwikkelen. We verruimen die vraag ook naar regio's, dus in welke mate binnen INGO's de belangen en thema's vanuit de Noord-Atlantische regio's centraal staan en of er ruimte is voor inbreng en participatie vanuit de Global South. Daarnaast bekijken we de maatschappelijke impact van INGO's, hun successen en mislukkingen. Hoe gaan ze om met 'golven', momenten waar transnationale actie makkelijker succes oplevert en, belangrijk, momenten waarop internationalisme failliet lijkt. De mogelijkheid bestaat ook om het fenomeen vanuit diverse perspectieven te bekijken, zowel institutioneel (Oxfam, Greenpeace, Amnesty International ...) als naar campagnes (slavernij, 8-urige werkdag, landmijnen, vrouwenstemrecht, boycotacties ...), periodes (b.v. 1830-1890, 1900-1925, 1930-1950, 1940-1975...) of thema's (vrede, milieu, mensenrechten ...).

17. Eric Vanhaute, Robrecht Declercq en Hanne Cottyn m.m.v. Tobit Van Damme en Esther Beeckaert — *Bedrijfs- en ondernemersgeschiedenis: Belgische in internationale bedrijven in de globale economie van 1850 tot nu — Landhervorming, boerenopstanden en het boerenbestaan*

1/ Bedrijven, ondernemers en multinationals als agenten van economische globalisering 1850-1990

Het begrijpen van economische globalisering in de 19de een 20ste eeuw staat momenteel hoog op de agenda. Bedrijven, ondernemers en grote multinationals worden hierin steeds meer beschouwd als agenten van economische globalisering, en niet louter als het bijproduct ervan. Bedrijven en multinationals wisten niet alleen te groeien op de golven economische globalisering, maar gaven ook actief gestalte aan (de integratie) van internationale markten door construeren van conventies, praktijken, normen en door de creatie van economische instituties. Door wereldwijde activiteiten, nieuwe producten en diensten, en netwerken brachten bedrijven ook invloeden mee van buitenaf, op het vlak van technologie, wetenschap, management maar ook in het beheersen van arbeid. Toch blijven ook een grote aantal lacunes overeind binnen de historische studie van globale en transnationale activiteiten van bedrijven. Zo wordt er doorgaans te weinig aandacht besteed aan de sociale, politieke en culturele conventies waaraan bedrijven zich in het buitenland wisten aan te passen (of net niet). Ook het transnationale speelveld wordt niet altijd even adequaat in beeld gebracht. In deze module wordt dan ook aandacht geschonken aan de globale en transnationale dimensies van bedrijven, de netwerken van ondernemers, de internationalisering van Belgische bedrijven en de operaties van buitenlandse bedrijven in België, tussen 1870 en 1990. Het maakt gebruik van de klassieke methodes van bedrijfsgeschiedenis, met focus op het begrijpen van de activiteiten en keuzes van bedrijven, in combinatie met tools zoals commodity chain analysis en netwerkanalyse om het

transnationale speelveld beter te begrijpen. Dit op bestaande (internationale) literatuur en op basis van gepubliceerde bronnen.

- Een lange-termijn analyse van een “commodity” zoals koper, olie, tin, steenkool, diamant, ijzer, koffie, cacao... en analyseren welke bedrijven gestalte gaven aan het transnationale productieproces, hoe en waarom. Welke marktinstituties werden ontwikkeld? Hoe controleerden bedrijven onderdelen van de chain? Eventueel met aandacht voor de positie van Belgische bedrijven.
- De positie van historische clusters en districten in een globale economie.
- De analyse van de operaties van grote multinationals, zowel Belgische als niet-Belgische. De interesse en operaties (succesvol of niet-succesvol) van Belgische bedrijven in buitenlandse markten.
- Het verspreiden van nieuwe technologie en innovatie door internationale bedrijfsnetwerken.
- De houding en rol van (Belgische) bedrijven in processen van Europese marktintegratie.
- De opkomst en rol van de “service providers” van de globalisering: verzekeringen, information brokers, vertegenwoordigers, transport, scheepvaart, communicatie en financiële diensten e.d.m.
- De historische inbreng van buitenlandse ondernemingen en immigranten in de open Belgische economie, doorheen verschillende sectoren.
- De internationale netwerken van ondernemers en bankiers.

2/ Boerenopstanden, de toegang tot het land, en het boerenbestaan

In het boerenbestaan staat toegang tot land centraal. De levensstandaard van gezinnen die voor eigen rekening aan landbouw doen, hangt af van de hoeveelheid land waartoe ze toegang hebben, omdat dit bepalend is voor de mate van zelfvoorziening, de mogelijkheid om overschotten te produceren of de noodzaak om bijkomende inkomensbronnen aan te boren. De formele en informele afspraken en regels rond toegang tot land ondergingen in vele regio's substantiële wijzigingen doorheen de geschiedenis, wijzigingen die vaak onderliggende verschuivingen in machtsverhoudingen reflecteren. In deze groep werken studenten rond een bepaalde regio (waar ook ter wereld) en/of periode. Voor de Belgische casus kan gewerkt worden met gedigitaliseerde statistieken.

Daarbij kan de nadruk liggen op de volgende aspecten:

- Ontwikkeling van het begrip ‘eigendom’, eigendomsregimes, juridisch kader, erkenning, registratie en bescherming van eigendomsrechten.
- Landhervormingsprogramma's (herverdeling van grond, herverkaveling).
- Conflict tussen gebruiksrechten en eigendomsrechten.
- ‘Gemene’ rechten en gronden.
- De plattelands crisis van de jaren 1840.
- Ontwikkeling van een markt voor land (koopmarkt, pachtmarkt).
- Boerenverzet en boerenbewegingen.

18. Lieve Van Hoof – *Machtsbeïnvloeding in het laat-Romeinse Rijk*

Lange tijd werd het laat-Romeinse Rijk vooral bestudeerd als een gecentraliseerde staat met een almachtige Keizer en bureaucratische administratie. Maar zoals intussen benadrukt werd, wemelde de laatantieke maatschappij ook van charismatische figuren als pilaarheiligen, vooraanstaande vrouwen en professoren die vaak geen enkele officiële macht, maar wel heel wat invloed hadden. De vraag die in deze HP 3-groep gesteld wordt, is hoe deze invloedrijke individuen en groepen politieke beslissingen probeerden te beïnvloeden. Welke netwerken, strategieën en retoriek zetten zij in om het oor van Keizers, prefecten en gouverneurs te bereiken? En in welke mate lieten machtshebbers zich hierdoor leiden?

Het thema kan worden uitgewerkt in een bachelorpaper in het veld van de socio-culturele en politieke geschiedenis van de Late Oudheid, bijvoorbeeld

- speeches voor en door machthebbers (bv. vergelijking van speeches van verschillende redenaars voor dezelfde keizer, vergelijking van speeches van eenzelfde redenaar voor verschillende keizers, speeches van keizers (in spe), ...)
- petitie aan Keizers
- de rol van vrouwen in laatantieke beslissingsprocedures
- coalitievorming voor, tijdens en na kerkelijke concilies
- de relatie tussen machthebbers en culturele figuren (bv. Keizer Constantius II en de filosoof Themistius, Keizer Julianus en de redenaar Libanius, de Ostrogotische koning Theoderik en de auteur Cassiodorus...)
- patronage in de Late Oudheid
- lobbying in één of meerdere laatantieke briefcollecties (bv. Symmachus, Sidonius, Cassiodorus, Synesius, Gregorius van Nazianze, ...)
- 'cultuurpolitiek' in de Late Oudheid (bv. het schooledict van Julianus, professoren in de Codex Theodosianus, ...)
- een reeks aanbevelingsbrieven van één of meerdere auteurs (bv. Libanius, Symmachus, Cassiodorus, ...)
- speeches pro én contra, verschillende speeches over hetzelfde onderwerp (bv. Symmachus vs. Ambrosius over het al dan niet verwijderen uit de Senaat van het Altaar van de Overwinning, Libanius vs. Johannes Chrysostomus over de Standbeeldenopstand van 387 in Antiochië, ...)

Eigen voorstellen zijn eveneens bespreekbaar.

19. Peter Van Nuffelen — *Representatie van het verleden in de Oudheid*

Onze toegang tot de Oudheid wordt bepaald door wat de mensen in de Oudheid zelf verkozen te commemoreren. Herinnering is altijd selectief en wordt bepaald door sociale, politieke en culturele vooronderstellingen, die we moeten begrijpen voor we het bronnenmateriaal kunnen aanwenden voor historisch onderzoek. Tegelijk is herinnering zelf een interessant studie-object binnen de cultuur- en mentaliteitsgeschiedenis. Het thema kan vanuit verschillende invalshoeken benaderd worden: welke sociale en culturele condities bepalen het schrijven van geschiedenis? Welke vormen van communicatie van informatie over het (recente) verleden worden benut en op welke wijze? Hoe wordt de religieuze, etnische, en sociale identiteit ondersteund door een bepaalde constructie van het verleden? Rond welke symbolen of figuren clusteren interpretaties van het verleden en de eigen tijd?

De docent heeft een bijzondere interesse voor historiografie, de Late Oudheid en godsdienstgeschiedenis, en de onderstaande lijst van suggesties beperkt zich tot die domeinen. Studenten mogen ook een eigen thema uit een andere periode of specialisatie voorstellen dat bij hun interesse aansluit.

Suggesties:

- Een analyse van één (laat)-antiek historicus: Florus, Evagrius Scholasticus (kerkgeschiedenis), Agathias, Menander Protector, Sulpicius Severus, Eutropius, Aurelius Victor, Festus, of van een kroniek (Prosper Tiro, Marcellinus Comes, enz.), één leven uit de *Historia Augusta*.
- De ondersteuning van religieuze identiteit door de constructie van het verleden: analyse van (een) heiligenleven(s); visie op de ontwikkeling van de mensheid in neoplatonische of christelijke teksten; Hellenistisch-Joodse auteurs (in het bijzonder Philo van Alexandrië en Flavius Josephus); de herinterpretatie van heidense goden in christelijke apologetiek.
- De constructie van een 'klassiek' verleden in het leslokaal: laat-antieke retoriek en het gebruik van exempla in retorische auteurs (Libanius, Corippus, Georgius van Pisidë); exempla in historiografen.
- De vorming van tradities: visies op Augustus, Julius Caesar, Hadrianus, in de historiografie en de literatuur van de (late) Oudheid; visies op Attila, Constantijn, enz.
- De constructie van etnische identiteit door geschiedenis in Isidorus van Sevilla, Jordanes; de ethnografische perceptie van niet-Romeinse volkeren in Procopius, Agathias, Ammianus, enz.
- De visuele commemoratie in steden: standbeelden en landschap in Antiochië, Alexandrië, Constantinopel, Aphrodisias, ...
- Lokale geschiedenis en retoriek: Himerius, Procopius van Gaza.
- Apocalyptische teksten: het verleden, het heden en de toekomst.
- Antiquarische geschriften (het teruggrijpen naar het verre verleden): het oude Rome in de vierde eeuw a.h.v. de *origo romanorum*, in de zesde eeuw a.h.v. Johannes de Lydiër.

20. Koen Verboven — *Rome en het Oosten: China, India, Arabia en Oostelijk Afrika*

Meer dan 100 miljoen sestertiën per jaar zou het Rijk volgens Plinius de Oudere jaarlijks 'verkwist' hebben aan de invoer van producten uit het Verre Oosten en Arabia. Het cijfer lijkt niet onmogelijk als we afgaan op de 7 miljoen sestertiën die de cargo van één schip zou waard geweest zijn volgens het papyrusdocument dat de geldschietter van de reis liet opmaken. 120 schepen vertrokken jaarlijkse van de Egyptische kust naar India. Duizenden gouden, zilveren en zelfs (in mindere mate) bronzen Romeinse munten zijn ontdekt in India en Sri Lanka. Een reisgids voor handelaars, de 'Rondvaart van Rode Zee' beschrijft de havens, mensen en producten die langs Arabische, Afrikaanse en Indische kusten woonden. Een niet onaanzienlijk deel van de handel was in handen van volkeren buiten het rijk; zoals de sjeiks van Palmyra, die karavanen door de woestijn leiden naar de Eufraat en vandaar naar de Perzische golf en verder naar India en terug naar Egypte. Op de eilandarchipel van Sokotra, voor de hoorn van Afrika zijn hun inscripties gevonden. Vanuit China strekte zich

de zijderoute uit over land tot de gulf van Bengalen of meer noordelijk door Parthia. De keizers waren zich maar al te bewust van de rijkdom die deze handel meebracht. Een militaire champagne doorheen het Arabische schiereiland onder Augustus liep spaak. Maar de Romeinse vloot patrouilleerde tot aan de Bab-el-Mandeb, de zee-engte die de Rode Zee van de Golf van Aden afsloot. Allianties werden gesloten tot in Jemen. Ook vanuit China was er oog voor de rijkdommen van de zijderoute. Ook van hieruit werden campagnes gevoerd die grote gebieden in Centraal Azië onder controle brachten. Chinese annalen vertellen over een diplomatieke missie van de Keizer van westen Andun (Antoninus Pius). Gezanten en verkenneren werden naar het westen gestuurd. Chinese (en Indische) handelaars waren te vinden in de straten van Alexandria. Binnen dit bachelorproefthema kan je werken over alle aspecten van de handel, maar ook culturele en politieke contacten tussen het Romeinse westen enerzijds en de culturen en staten van Arabia, oostelijk Afrika, en het Verre Oosten.

21. Christophe Verbruggen en Jan Vandersmissen — *Kennis, ecologie en imperialisme, 19^e-20^e eeuw*

Conflict en macht zijn centrale noties in de geschiedenis van de verhouding van de mens in relatie tot natuur en milieu. Groepen en individuen hebben altijd hun belangen en aanspraken op natuurlijke bronnen en leefmilieu verdedigd. Hierbij zijn wetenschappelijke argumenten, kennis en expertise een steeds grotere rol beginnen spelen. Vertrekkend vanuit de lectuur van het boek *Nature and Power: A Global History of the Environment* van Joachim Radkau (2008) en *Ecology en Power* (Corey Ross, 2017), zoeken we het kruispunt op waar recente inzichten uit de wetenschapsgeschiedenis, de sociale geschiedenis en de ecologische geschiedenis elkaar vinden. Dit perspectief is bij uitstek relevant voor een verfrissende kijk op koloniale wetenschappen en de plaats van wetenschap en kennis bij de exploratie en kolonisatie van het Midden Oosten en Afrika in de 19de en 20^e eeuw. Hierbij zullen we met name aandacht hebben voor processen van wetenschappelijke disciplinevorming en de manier waarop (lokale) kennis, 'tacit knowledge' en andere vormen van expertise zich tot elkaar verhielden. Op methodologisch vlak bekijken we de mogelijkheden van digitale onderzoeksmethodes in het veld van de wetenschapsgeschiedenis. Papers kunnen zowel theoretisch-methodologisch als een casestudy zijn van een wetenschappelijke discipline, lokale kennis... etc

Voorbeelden van onderwerpen die verder kunnen worden afgebakend door het uitwerken van een casus zijn:

- Elisée Reclus en het ontstaan van de 'sociale' geografie
- Lokale geografische kennis en exploratie: een literatuurverkenning op basis van reisliteratuur (meerdere casussen mogelijk)
- De koloniale geografie: Alphonse-Jules Wauters en de realisatie van de hydrografische kaart van Midden-Afrika (wisselwerking met exploratiereizigers, het probleem van de Uele/Ubangi en andere hydrografische vraagstukken)
- Van bacteriën tot waterhyacinten: de ecologische implicaties van kolonialisme
- Agronomie: Emile Laurent, het Institut agricole de Gembloux en de ontwikkeling van de koffiecultuur in Congo
- Agronomie: suikerwinning in Congo

- De geologie en ontginning van delfstoffen in Katanga: de ecologische impact van de imperiale mijnbouw (vb. casus Shinkolobwe, radiumindustrie, uraniumtoepassingen, enz.)
- De 'bescherming' van Midden-Afrikaans grootwild (olifant, gorilla, okapi): jacht, taxidermie, diorama's, nationale parken, enz.
- Afrikaanse botanische netwerken: de 'koloniale' plantentuin van Laken (op basis van nog niet geëxploreerd materiaal in het Afrika Archief, Buitenlandse Zaken); het Afrikaans herbarium in de Nationale Plantentuin, de plantentuinen van Eala en Kisantu.

22. René Vermeir — *Politieke en diplomatieke geschiedenis van de vroegmoderne tijd*

Binnen het brede onderzoeksveld van de politieke geschiedenis van de vroegmoderne tijd, kunnen studenten zich voor hun bachelorpaper concentreren op (een aspect van) één van de onderstaande thema's, waarrond een vraagstelling wordt ontwikkeld, een literatuuronderzoek wordt opgezet en een bronnenprospectie gebeurt. De bachelorpaper kan indien gewenst in de master verder worden uitgewerkt tot een eindverhandeling. Voor alle onderstaande thema's is ruime literatuur en voldoende bronnenmateriaal beschikbaar.

Thema (Zuid-)Nederlanders in Castilië en Aragon, Castilianen en Aragonezen in de Zuidelijke Nederlanden

- Nederlanders aan het Madrileense hof, tweede helft 16e en 17e eeuw
- De (Zuid-)Nederlandse gemeenschappen in Sevilla, Granada, Cádiz, Valencia, Valladolid, Bilbao, Toledo ...
- De familie Sánchez de Castro y Toledo (regio Dendermonde-Berlare)
- De familie Coloma (regio Bornem)
- De Castiliaanse Natie in Brugge in de 16e eeuw

Thema geschiedenis en theorie van de diplomatieke betrekkingen tijdens het Ancien Regime

- Het *corps diplomatique* van Karel V
- De anglo-Habsburgse betrekkingen onder Karel V
- De Zuidelijke Nederlanden en de Republiek na 1648 (Spaanse ambassade in Den Haag)
- Spaanse diplomaten in de Oostenrijkse Nederlanden

Thema oorlog en competitie tussen staten

- Engelse en Franse politieke vluchtelingen in de Habsburgse Nederlanden, 17e eeuw
- De Habsburgse Nederlanden en de Glorious Revolution van 1688
- Frankrijk, Spanje en de Habsburgse Nederlanden na de Vrede van Münster
- Aspecten van het Spaanse leger in de Habsburgse Nederlanden, 16e-17e eeuw

Thema clerici en de staat

- De politieke rol van bisschop Antoon Triest en aartsbisschop Jacques Boonen, 17e eeuw (ook andere casussen zijn mogelijk)
- Een abdij geklemd in een internationale machtsstrijd: de gevolgen van de Frans-Spaanse Oorlogen voor de Duinenabdij (Koksijde) en haar economische werking - i.s.m. drs. Jan Van Acker, Abdijmuseum Ten Duinen
- De anti-abbas van Duinenabdij (1678-1683): abtsbenoemingen als speelbal tussen de Spaanse en Franse vorsten - i.s.m. drs. Jan Van Acker, Abdijmuseum Ten Duinen

- De Brabantse geestelijkheid en de Staten van Brabant
- Kapittels in de Habsburgse Nederlanden

Thema politieke en institutionele geschiedenis van de Habsburgse Nederlanden

- Verschillende aspecten van de rechtspraak door de Raad van Vlaanderen, o.m. de rol val lijkschouwingen in procesdossiers
- Migratie en mobiliteit in de Habsburgse Nederlanden, 17e-18e eeuw
- De Hoge Raad voor de Nederlanden te Madrid (tweede helft 17e eeuw)
- Rechtspraak voor hovelingen (de Hofrechtbank en de Provoost-Generaal van het Hof)
- De Staten-Generaal in de Habsburgse Nederlanden, 16e-17e eeuw
- Studie van ambtenarendynastieën, vb. de familie Verreycken
- Een studie van een hoofd-voorzitter van de Geheime Raad, bv. Maes of Hovynes
- De standenvertegenwoordiging in Vlaanderen en Brabant, staatsvorming van onderuit
- Institutionele geschiedenis van het graafschap Vlaanderen (kasselrijen, leenhoven, baljuws)
- Wetgeving in de Habsburgse Nederlanden, 17e eeuw (o.m. editie ordonnances Karel II)
- Vrijmetselarij in de Oostenrijkse Nederlanden

Thema Adel en kastelen in de Habsburgse Nederlanden (i.s.m. prof. P. Janssens en drs. Jan Deprest)

- Verschillende casussen mogelijk

23. Kristof Vermote – Vrijgelaten slaven (liberti) in de Romeinse wereld

In zijn redevoeringen klaagt Cicero geregeld over “misdadige” en “verachtelijke” ex-slaven die wegens hun gebrek aan respect voor traditionele statushiërarchieën de fundamenten van de Romeinse samenleving ondermijnen. Volgens Seneca hebben deze voormalige slaven zelfs een geheel eigen natuur (*ingenium*) die hen onderscheidt van – en ondergeschikt maakt aan – vrijgeboren Romeinen. Horatius gaat zelfs nog een stapje verder door te stellen dat deze inferieure aard (*genus*) absoluut en onveranderlijk is, ongeacht persoonlijke verdienste. Uit de privé-correspondentie van diezelfde Cicero, echter, blijkt dat de voorname aristocraat vaak net veel lof en bewondering heeft voor vrijgelatenen en dat hij met sommigen zelfs een erg vriendschappelijke en intieme band heeft. Dezelfde Seneca claimt elders eveneens dat vrijgelatenen zeker niet moeten onderdoen voor de elites, aangezien een juridische positie of status geheel los staat van iemands karakter. En tot slot nuanceert ook Horatius zijn strenge claim door geregeld de verwezenlijkingen van zijn vader – een vrijgelatene – te prijzen en zijn trots op zijn eigen afkomst te benadrukken. Een gelijkaardige spanning tussen veroordeling en appreciatie valt terug te vinden in de epigrafische en juridische bronnen die we ter beschikking hebben. Aangezien ze tegelijkertijd een bedreiging voor de exclusiviteit van de elites vormden als een broodnodig cliënteel uitmaakten voor deze elites, waren ex-slaven een bijzonder controversiële bevolkingsgroep in de Romeinse samenleving. Recente studies zijn afgestapt van het idee dat we hier te maken hebben met een perifere groep, en trachten in de plaats daarvan de economische, sociale, politieke en culturele *agency* van vrijgelatenen te rehabiliteren. Dit bachelorproefthema biedt de mogelijkheid om dergelijke

deelaspecten van de identiteit, socialisatie en representatie van *liberti* in meer detail onder de loep te nemen. Enkele mogelijke pistes in dat verband zijn:

- De redenen voor (en/of gevolgen van) het vrijlaten van slaven en de impact hiervan op de Romeinse samenleving;
- De (motieven achter de) representatie van vrijgelatenen in een bepaald werk, genre of auteur;
- De zelfrepresentatie van vrijgelatenen in de funeraire epigrafie;
- De betrokkenheid van vrijgelatenen in de economische of politieke activiteiten van hun ex-meesters (*patroni*);
- De achterliggende oorzaken en gevolgen van de (Augusteïsche) wetgeving omtrent vrijgelatenen;
- De publieke en politieke activiteit van vrijgelatenen in Romeinse kolonies of verenigingen (*collegia*);
- De manieren waarop een verleden als slaaf het leven van een *libertus* beïnvloedde op maatschappelijk niveau (bvb. discriminatie, sociale promotie) of op het niveau van de persoonlijke patronage-relatie (bvb. de blijvende invloed en controle van de *patronus*);
- Een comparatieve benadering van een van de voorgaande aspecten van *libertinitas* (bvb. antiek Griekse of moderne Amerikaanse vrijgelatenen), waarbij de focus evenwel op Rome ligt;
- ...

Eigen suggesties binnen het algemene thema zijn natuurlijk ook steeds welkom.

24. Antoon Vrints — Historiografie over België tijdens de Eerste Wereldoorlog in kritisch perspectief

De afgelopen twee decennia maakte de historiografie over België tijdens de Eerste Wereldoorlog een ware gedaanteverandering door. 20 jaar geleden bestond er weinig belangstelling van historici voor dat oorlogsverleden en was de Belgische historiografie over de Eerste Wereldoorlog afgesneden van internationale tendensen. Vandaag is België in de Eerste Wereldoorlog een respectabel specialisme, stevig verankerd in het nationale en internationale onderzoekslandschap. Oogmerk van ons groepje is niet zozeer de achtergronden van die hernieuwde belangstelling en institutionele verankering te reconstrueren, maar een bilan te maken van de voornaamste thematische en conceptuele evoluties. Waar liggen de zwaartepunten? Beantwoordt het beeld aan de internationale trends in de oorlogshistoriografie en in welke mate was er wisselwerking tussen Belgische en internationale tendenzen? Is er zoals elders zoals Jay Winter stelt na eerdere opeenvolgende diplomatiek-politieke, sociaalhistorische en cultuurhistorische golven de afgelopen een periode van verbinding van die perspectieven en een transnationale wending doorgebroken? Werden de vier grote nieuwe thema's (militaire bezetting, radicalisering, ras en lichaam) die Heather Jones in de internationale oorlogshistoriografie van de afgelopen 20 jaar ontwaart, ook in het onderzoek over België geëxploreerd? Is het hoger geschetste beeld niet al te triomfantelijk? Wat zijn de sterktes en zwaktes in het onderzoek over België tijdens de Eerste Wereldoorlog? Welke vraagstukken verdienen nog uitgediept te worden?

De evaluatie van de Belgische oorlogshistoriografie zal concreet vorm krijgen door de literatuur over België kritisch te vergelijken met de internationale literatuur. Elke student zal voor een thema naar keuze die afweging maken. Een losse greep uit de mogelijke thema's:

arbeid, bezetting, herinnering en herdenking, jeugd, kolonie, religie, soldaten, nationalisme, pacifisme, vijand, voeding, oorlogsliteratuur, oorlogsrecht...

25. Jeroen Wijnendaele — *Het einde van het Romeinse Rijk in het westen*

Anno 400 van onze tijdsrekening strekte Rome's imperium zich uit van de straat van Gibraltar tot de Kaukasus, en van de Schotse hooglanden tot de Rode Zee. Anno 500 echter was er een einde gekomen aan het west-Romeinse keizerschap en trachtten een dozijn vorsten van zogenaamde 'barbaren' dit autoriteitsvacuüm op te vullen. De schaal en snelheid waarmee de geopolitieke machtsverhoudingen in deze periode hertekend werden is tot op vandaag een bron van controverse gebleven onder historici. Het inspireerde Edward Gibbon om zijn monumentale *History of the Decline and Fall of the Roman Empire* te schrijven, een van de allereerste geschiedwetenschappelijke studies over de Oudheid. Meer dan twee eeuw later is er nog steeds nauwelijks consensus of we dit fenomeen moeten benaderen als een 'ondergang', een 'transformatie' of eenvoudigweg 'een storm in een glas water'? Bijzondere aandacht is steeds gegaan naar de rol van de zogenaamde 'barbaren' in deze periode. Menig historische landkaart geeft nog steeds de indruk dat het Romeinse Rijk in het westen Blitzkrieg-gewijs overspoeld werd door invasies van gewapende hordes. Recente studies stellen echter kanttekeningen bij de homogeniteit en numerieke sterkte van dergelijke groepen. Een belangrijke vraag die dan ook in dit debat woedt is of de west-Romeinse staatsstructuur effectief bezweek onder externe druk of het reeds intern een *failed state* was? Hoe moeten we bovendien de embryonale ontwikkeling van 'barbaarse vorstendommen' beschouwen in de nasleep van het einde van het Romeinse Rijk in het westen?

Dergelijke vragen en kwesties staan centraal in onze discussie. De studenten kunnen specifieke onderzoeksthema's hierin verder uitspitten, zoals:

- De vestiging van één bepaalde groep barbaren in een west-Romeinse provincie (bvb. Alanen, Bourgondiërs, Sueven ...).
- Een vergelijkende studie van de interactie tussen bepaalde barbaarse *regna* onderling of met het Imperium (bvb. Franken-Bourgondiërs, Vandalen-Goten, Hunnen – Oost-Romeins Rijk)
- Reacties op lokaal niveau (verzet, vluchtelingen, *bagauden*, ...).
- Ethniciteit en groepsstructuren (bvb. Het *Etnogenese*-debat).
- De transformatie van leiderschap (keizers, koningen, krijgsheren, ...).
- De rol van civiele, kerkelijke en militaire elites.
- De rol van geweld en oorlogsvoering.
- Economische factoren (belastingontwijking, patrocinium)

Eigen voorstellen zijn zeker bespreekbaar!

26. Arjan Zuiderhoek — *De gift in de Klassieke Oudheid*

Van Homerische krijgsheren die midden in het strijdgewoel opeens beseffen dat ze elkaars gastvrienden zijn, en acuut geschenken beginnen uit te wisselen, tot polisburgers die elkaar ondersteunen met renteloze 'leningen', arme boeren die elkaar de winter door helpen, patroons en cliënten, verplicht tot wederzijdse

ondersteuning, grandioze publieke weldoeners die hele steden vergasten op feesten en banketten, koningen en keizers die (sommige van) hun onderdanen overladen met rijkdommen –de antieke wereld was een wereld vol gulle gevers en (ogenschijnlijk) dankbare ontvangers. Waarom was ‘de gift’ zo’n belangrijk fenomeen in de Griekse en Romeinse maatschappij? Volgens enkele beroemde vroeg twintigste-eeuwse antropologen had de uitwisseling van giften vooral een prominente plaats in archaïsche, niet-kapitalistische maatschappijen. Hierdoor geïnspireerd betoogden sommige oudhistorici dat de wijdverbreide attestaties van geschenkenuitwisseling in de Griekse en Romeinse bronnen vooral indicatief waren voor het fundamenteel onmoderne, niet-marktgerichte karakter van de antieke maatschappij. Anderen wezen dan weer op het belang van uitwisseling van geschenken tussen polisburgers als ideologische uitdrukking van de politieke gelijkheid die kenmerkend was voor de antieke stadstaat-democratie. Het Romeinse patronagesysteem, gekenmerkt door gift en wedergift tussen sociaal ongelijke partners, vormde op zijn beurt de basis voor een moderne visie op de Romeinse Republiek als essentieel ondemocratisch, een oligarchie geleid door een kleine groep rijke patroons. Op analoge wijze interpreteerden sommige historici de opkomst van de figuur van de rijke stadsburger als publieke weldoener gedurende de Hellenistische periode als indicatief voor de teloorgang van de democratie in de Griekse polis. Nog weer anderen beargumenteerden dat het juist informele verbanden waren, vaak gedragen door uitwisseling van giften en privileges, die het mogelijk maakten dat een immense politieke entiteit als het Romeinse Keizerrijk eeuwenlang succesvol kon functioneren. Of ging Rome uiteindelijk juist ten onder aan corruptie, aan een te overvloedige toekenning van privileges en publieke middelen aan een kleine elite, zoals één beroemde ‘decline-and-fall’ these stelt? Debatten over ‘de gift’ blijken doorgaans sterk ideologisch geladen, ook wanneer ze historische maatschappijen betreffen. Draagt uitwisseling van giften juist bij aan de opbouw van maatschappelijk vertrouwen (trust), essentieel voor het goed functioneren van markten en democratieën? Of is en blijft ‘de gift’ vooral een krachtig sociaal alternatief in een kapitalistische maatschappij geplaagd door aanhoudende economische crises en toenemende sociale ongelijkheid? Door de plaats van giften en giftenuitwisseling te bestuderen in twee samenlevingen waarvan vaak betoogd is dat ze mede de basis vormen van de westerse cultuur, kunnen we allicht ook een beter inzicht verwerven in de mogelijke rol van de gift in de wereld van vandaag.